

Kaszowska M. U.,
magister wychowania fizycznego, doktorant
Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Kultury Fizycznej
im. Iwana Boberskiego

ŁAŃCUCKA SOKOLNIA – KOLEBKA I OSTOJA SPORTU, PATRIOTYZMU I KULTURY

Starogrecka sentencja “Mens sana in corpore sano” była dewizą Sokola. Ujmowała istotę jego programu, zakładającego fizyczne i duchowe odrodzenie narodu polskiego. W praktyce ideę tę rozumiano jako rozwój tęczy fizycznej i moralnej, pogłębianie świadomości i kultury narodowej poprzez pielęgnację tradycji, upowszechnianie rodzimego dorobku kulturalnego oraz kultywowanie różnych form życia zbiorowego. W rzeczywistości jednak na polu wychowania fizycznego młode gniazda sokole mierzyły się z wieloma problemami. Związane one były przede wszystkim z brakiem odpowiedniej infrastruktury sportowej – sal gimnastycznych, doświadczonych nauczycieli gimnastyki oraz obojętnym stosunkiem ówczesnego społeczeństwa do ćwiczeń. Tak było również w Łańcucie, małym miasteczku galicyjskim, liczącym niespełna 4500 mieszkańców.

Cel: Celem niniejszej pracy jest przedstawienie genezy i dziejów łańcuckiej sokolnii oraz podkreślenie jej szczególnego znaczenia nie tylko dla Sokola, ale także dla mieszkańców miasta i powiatu.

Metody: Wykorzystano metodę analizy piśmiennictwa w kontekście historyczno-terytorialnym celem określenia okoliczności występowania podejmowanego zagadnienia w literaturze przedmiotu na terenie miasta i powiatu łańcuckiego. Dokonano analizy zachowanych aktów notarialnych z XIX i XX wieku, ksiąg wieczystych, dokumentów sądowych, odręcznych protokołów z walnych zgromadzeń łańcuckiego Sokola, fotografii, wspomnień i korespondencji.

Wyniki: Kiedy w połowie lat 80. XIX wieku na terenie Galicji rozprzestrzenił się dynamicznie ruch sokoli, macierz lwowska stała się wzorem dla nowo powstających gniazd. 30 listopada odbyło się pierwsze zgromadzenie celem powzięcia uchwały o zawiązaniu Towarzystwa Gimnastycznego Sokół [4, s. 94]. 8 grudnia 1890 roku wybrano komisję statutową oraz komisję ds. lokalowych. 21 grudnia uchwalono statut i wybrano komitet, który miał zająć się sprawą jego zatwierdzenia przez odpowiednie władze [9, s. 3]. 8 marca 1891 roku odbyło się pierwsze Walne Zgromadzenie na podstawie statutu zatwierdzonego władze austro-

węgierskie. Zgodnie z nim Towarzystwo Gimnastyczne Sokół w Łańcucie było oddziałem Sokola lwowskiego.

Brak odpowiedniej siedziby był jednym z głównych problemów z jakim zmierzyło się łańcuckie gniazdo. W obliczu braku możliwości wynajęcia odpowiedniego lokalu do celów gimnastycznych skorzystano z budynku dawnej plebanii [5, s. 40]. 14 czerwca 1891 roku proboszcz ks. Emil Zauderer dokonał poświęcenia pierwszego domu łańcuckiego Sokola. Podczas uroczystości pierwszy prezes dr Walenty Szpunar podkreślał, że *celem towarzystwa jest wprowadzenie równowagi między siłami ducha i siłami ciała. Ważne jest również dążenie do zacieśniania braterstwa między członkami towarzystwa oraz między stanami i warstwami społeczeństwa, a wszystko to dla dobra i na sławę Ojczyzny* [6, s. 64]. Założono pierwsze amatorskie kółko dramatyczne oraz chór sokoli. Zapoczątkowano pierwsze uroczystości i wieczornice dla upamiętnienia faktów i wydarzeń z historii Polski, które z czasem weszły na stałe do corocznego programu działalności Sokola. Najważniejszą sprawą dla Wydziału stało się wybudowanie własnej sokolni, dlatego wszystkie dochody TG Sokół były przeznaczane na ten cel. Sokoli organizowali imprezy sportowe, pokazy gimnastyczne, odczyty, koncerty, wieczornice, festyny i przedstawienia teatralne. Największy jednak dopływ środków pochodził z kwest i zbiórek ulicznych oraz z dotacji prywatnych udzielanych anonimowo.

Dzięki staraniom Filipa Sanbra-Kahanego hrabia Potocki, darował plac budowlany wielkości 400 sążni [10]. 13 października 1895 roku podczas Nadzwyczajnego Walnego Zgromadzenia organizację prac budowlanych powierzono 3 komisjom: petycyjnej, finansowej i budowniczej [7, s. 126]. Budowa gmachu Sokola weszła w fazę początku [2]. Podjęto decyzję, iż dom sokoli ma posiadać jedną dużą salę do ćwiczeń gimnastycznych ze sceną oraz cztery szatnie. Wystawienie frontowej części domu z piętrem musi być odłożone do lat późniejszych. Koszta jej wyniosą do 13000 złotych reńskich [3]. Pod ścisłym nadzorem łańcuckiego budowniczego Stanisława Cetnarskiego, przy niezwykle silnej woli i ciężkiej pracy wybudowano własny gmach.

25 października 1896 roku odbyło się uroczyste poświęcenie gmachu Sokola, 15 z rzędu warowni w Galicji [1, s. 30].

W 1897 roku zakupiono parcelę przyległą do gmachu za 2000 złr. Początkiem 1898 roku rozpoczęto urządzenie gustownego ogrodu spacerowego.

W 1907 roku naczelnikiem Gniazda został Władysław Gliński, który prowadził ćwiczenia dla starszej młodzieży rzemieślniczej i wiejskiej, powołał do życia również oddział żeński. W latach 1912–1913 założył pierwszą drużynę harcerek oraz stałe drużyny polowe i bardzo intensywnie prowadził ćwiczenia wojskowe. Z sokolej infrastruktury sportowej

korzystali uczniowie gimnazjum realnego. Gimnastyka odbywała się w sali, która była obszerna, wysoka i jasna: 17,5m długa, 10m szeroka i 7m wysoka. Do dyspozycji ćwiczących były dwie szatnie (...) Obok budynku znajdowało się tzw. boisko letnie z niektórymi przyrządami gimnastycznymi. W parku były 2 obszerne i piękne boiska do ćwiczeń w razie ciepła i pogody [11, s. 6].

W latach 1915–1916 łańcucki Sokół nie funkcjonował, a gmach i urządzenia zostały zniszczone i zrabowane przez Moskali do tego stopnia, że pozostały tylko puste odrapane mury. Działalność wznowiono w 1917 roku.

W 1922 roku stanowisko prezesa objął rejent Józef Poręba, który doprowadził gmach i park do całkowitego porządku. Zakupiono od hr Alfreda Potockiego 2 morgi pola, przylegające do parku Sokoła za cenę 1.870.000 marek polskich, na którym urządzono wielkie boisko, zbudowano bieżnię i skocznię. Dzięki pomyślnym dochodom w 1927 r. towarzystwo mogło realizować zadania statutowe oraz przeprowadzać konieczne adaptacje w budynku oraz przyległym parku [11, s. 10].

W latach 1930-35 odbyła się rozbudowa i remont. Do dyspozycji oddana została duża sala widowiskowo-gimnastyczna, mała sala gimnastyczna, mieszkanie woźnego, kancelaria Towarzystwa, dwie szatnie, garderoby, toalety, składziki na sprzęt gimnastyczny i krzesła, westybul, świetlica, dwa balkony i klatka schodowa. Wokół budynku rozlegał się park z alejkami spacerowymi i dwiema studniami, kręgielnia, boisko do piłki nożnej, kort, mniejsze boisko, bieżnia i skocznia, trzy szopy magazynowe oraz murowana toaleta.

Po okupacji, 20 września 1945 r. przedstawiciele TG Sokół: Józef Rzucidło i Stanisław Bigajski przejęli w posiadanie obiekt za pomocą formalnej procedury. Wkrótce jednak władze komunistyczne wydały decyzję o zawieszeniu działalności Towarzystwa, a potem o jego likwidacji i odebraniu majątku. W czasach PRL w budynku funkcjonowało kino "Znicz" oraz administracja i wypożyczalnia sprzętu sportowego "Ogródka Jordanowskiego".

Po reaktywacji łańcuckie gniazdo ubiegało się o zwrot majątku nieruchomego. 28 grudnia 1993 r. Rada Miasta podjęła uchwałę o sprzedaży Sokołowi budynku i parceli za symboliczną złotówkę. Wobec zadłużenia Towarzystwa oraz braku środków na konieczne remonty niszczonego budynku, w 2008 r. władze Sokoła podjęły trudną decyzję o jego sprzedaży wraz z parcelą. Budynek został rozebrany przez nowego właściciela. Na jego miejscu postawiono hotel o nazwie "Sokół".

Wnioski: Bardzo obszerna historia gmachu sokolego ilustruje przychylność mieszkańców Łańcuta, a także poświęcenie oraz wytrwałość ówczesnych członków, którzy włożyli sporo trudu, aby budowę

doprowadzić do końca. Był to jedyny taki budynek, który służył nie tylko TG Sokół, młodzieży szkolnej, rzemieślniczej, ale także mieszkańcom Łańcuta i okolicznych miejscowości. Stał się także lokalnym ośrodkiem życia społeczno-kulturalnego. Od samego początku istnienia łańcuckiego gniazda realizowano cele statutowe. Jednak poza propagowaniem idei sokolstwa oraz pracą nad rozwojem fizycznym realizowano znacznie szersze plany oparte na dążeniu do odbudowy niepodległego Państwa Polskiego.

Wykaz piśmiennictwa:

1. III Sprawozdanie Dyrekcyi k. Gimnazyum Realnego w Łańcutie za rok 2012/13, Łańcut 1913.

2. Kuryer Rzeszowski, 1 marca 1896 r., nr 9.

3. Kuryer Rzeszowski, 3 maja 1896 r., nr 18

4. Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, Lwów 1890, nr 12.

5. Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, Lwów 1891, nr 5.

6. Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, Lwów 1891, nr 8.

7. Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, Lwów 1896, nr 10.

8. Przewodnik Gimnastyczny „Sokół”, Lwów 1898, nr 2.

9. Rocznik Historyczno-Archiwalny, Tom XVI, Archiwum Państwowe w Przemyślu, Przemyśl 2002.

10. Sążęń (siąg) – dawna jednostka długości równa rozpiętości rozstawionych ramion, (1,7–2,14m), Encyklopedia Popularna PWN, Warszawa 1998.

11. Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Gimnastycznego “Sokół” w Łańcutie za rok 1927, Łańcut-Rzeszów 1928.